

ÉLETTAN

Siegfried Lenz nyugatnémet író 1926. augusztus 17-én született a mazúri tavak vidékén, Lyckben. A hamburgi egyetemen filozófiát és angol irodalmat tanul. A háború idején katona, majd 1950-től kezdve néhány évig a hamburgi Die Welt szerkesztője. Tagja a Gruppe 47 írói csoportnak. Műveinek fő témája a háború, főleg ennek emberi-erkölcsi vetületei. A Zeit der Schuldlosen — 1964 (A büntelenek) című drámájával, valamint Stadtgespräch — 1963 (Városszerte beszélnek) és Deutschstunde — 1969 (Németóra) című regényeivel aratta a legnagyobb irodalmi sikert, hazája határain túl is.

A Németóra a háború és a kisemberek összefonódó sorsának a regénye. A minden parancsot pontosan végrehajtó Jepsen rendőr és Nansen, a nagy festőművész összecsapásában a vége felé közeledő, céltalan háború mellett, illetve ellen állást foglaló erőket jeleníti meg az író szimbolikus erővel. A gyermek Siggi Jepsen szembe kerül apjával, családjával, a festő mellé áll, s amikor ennek felső utasításra félbe kell szakítania munkásságát, a fiú néhány képet „eltulajdonítással” meg akar menteni; ezért javítóintézetbe zárják, ahol a kötelességteljesítés öröme címmel büntetődolgozatot kell írnia. Ez a dolgozat — a felserdült ifjú visszaemlékezései — a Németóra című regény: az apa képviselte, fasiszta típusú német „Gehorsamkeit” (engedelmesség) mítoszának a lerombolása és a festő emberi nagyságának az igazolása.

E könyv Élettan című, 13. fejezetét közöljük

R. J.

Tetjus Prugel hamarabb ütött, mint a többi tanító, és hatékonyabban. Mivel figyelmetlenség miatt ütött a legdühösebben — nem lustaság, ostobaság vagy lassú észjárás miatt —, az osztályban senki sem mert az ablakra nézni, amelyet már reggel óta távoli robbanások remegtettek meg, és senki sem merészkedett az alacsonyan tovaillanó repülőgépek után pillantani, amint a tenger felől átlendültek a gáton a kátrányburkolatú műútig, szögben megfordultak — eközben fel lehetett ismerni az angol felségjeleket —, és Husum irányában továbbrepültek. Prugel gúnyosan tekintett a mennyezetre, miközben a motorok megcsonkították beszédét, várt, amíg csökken a zaj, s aztán a mondatához, sőt az állítmányhoz könnyen visszatalálva tovább beszélt. A köpcös, kopasz ember, aki még jégzajlás-kor is a szabadban fürdött, aki úgy elvörösödött néha, hogy ha nem is az egész iskolát, de az osztályt kellemes meleg töltötte be, nem látott okot arra, hogy

elmaradjon az utolsó lecke, ragaszkodott az élettanórájához, még ha a robbanások és a nyugtalan repülőgépek miatt szüntelenül félbe is kellett szakítania mondani-valóját.

Ültünk a padban, mereven, egyenes derékkal, kezünk egymás mellett a ferde padtetőn, arccal feléje fordulva az ajkát figyeltük, s a tudományt félelemmel lestük le róla. A halakról, nem, az élet keletkezéséről a halaknál, nem, így sem egészen pontos: a halaknál keletkező új élet csodájáról szóló tudományt. Ezt a csodát akarta nekünk megmutatni ezen a forró napon, április végén vagy május elején, az úgynevezett élettanórán, saját mikroszkópja segítségével, amelyet magával hozott az osztályba. A mikroszkópot már felszerelte, a csodát igazoló, titokzatos tartalommal töltött két bádogdoboz ott hevert mellette, Heini Bunje és Peter Paulsen az osztály képviselőitében már figyelmeztetést kapott a vonalzóval: mindegyikük három jól elhelyezett, len-

dületében alig észrevehető ütet újbe-
gyeire, ezzel létrejött és egy időre biz-
tosítva volt az általános figyelem.

Bizonyára hasznos lenne egy ideig még
Prugelnél elidőzni, régi sebesüléseit le-
írni vagy megidegyiknek a történetét vele
elmeséltetni — ha jókedvében volt, meg-
mutatta a bordák fölötté vándorló revol-
vergolyó árnyékát —, tanulságos lenne
egy látogatás is Mecklemburgból szár-
mazó családjánál, amelyet, bármilyen
időjárás volt, tengerparti sétautakra be-
szélt rá, tréningöltözetben természetesen;
de mivel túl sok leírással nem akarom
őt felismerhetetlenné tenni, itt csak azt
állapítom meg, hogy a mi osztályunkat
élettanra tanította, ma: az új élet kelet-
kezésének csodájára a halaknál.

Beszélt tehát, amíg a távolban, olyan
messze, hogy bennünket már nem is ér-
dekelhetett, egy nyolcegésznyolcas bele-
szólt, néha a kétcéntiméteres négycsövű
légvédelmi ágyú is, ritkábban a hosszú-
csövű tizenötös: megtanultuk, hogyan le-
het őket a kilövés és a légnyomáshullá-
mok alapján megkülönböztetni. Ott állt,
mint mindig, mereven a táblánál — bi-
zonyára jó partnere lenne egy késdobáló-
nak —, megszelídített minket pillantásai-
val, és halk hangon felszólított, merül-
jünk le a halak világába. Mindezek a
fajták, mondta, ezek az elnevezések: kis
és nagy lények. Képzeljétek el egyszer
ezt az életet, ti vadszamarak, mondotta,
ezt a nyüzsgő életet a tenger fenekén:
cápák, ugyebár, csőrös csukák, makrélák,
angolna, tengeri nyul, tőkehal és nem
utolsó sorban: a tenger szürke verebe,
a hering. Mi történne, kérdezte önmagá-
tól, ha az állatok nem szaporodnának?
A fajták, válaszolta, egymás után ki-
halnának. És mi lenne, kérdezte magá-
tól, a tenger halak nélkül? Természete-
sen, holt tenger. Aztán egy ideig a ter-
mészet mesteri rendjén lovagolt, amely-
ben látszólag minden, de minden előre-
látóan, gondosan a helyére került. A gőz-
gép példáját említette meggyőzésünkre,
hogy az élethez hozzátartozik az égés,
persze nem felejtette el a természetes ki-
váltást, s egy fejessel ismét lemerült
a halakhoz.

Tehát a néma halaknak, bár nem is
olyan némák, szintén vannak neki je-
gyeik, neki különbségeik, neki nyílá-
saik. Ívás idején mindkét nem nagy
rajokban összesereglik, sekély ívási he-
lyeket keresnek a folyópartok közelé-
ben vagy a tengerpart mentén, néha na-
gyon messzire elvándorolnak, sőt fel-
úsznak, amint már bizonyára hallottatok,
a folyókon, miközben, gondolatok csak
a lazacra, említésre méltó akadályokat

győznek le. Védett és táplálékban gazdag
helyen aztán lerakják az ikráikat, gyak-
ran csomókban, s a hímek megterméke-
nyítik az ikrákat a tejükkel. Minden-
esetre, a csontos halak — Prugel felbe-
szakította a mondatot, és lefitymálást rej-
tő erőltetett önuralommal várt, amíg a
repülőgép távozó árnyéka átsuhan sport-
pályánkon, a zaj elcsitult, majd folytata:
—, valamint a cápák nagy része ele-
ven kicsinyeket hoz a világra, de ez mel-
lékes, ezt felejtsetek el, vadszamarak. Az
ikra: az élet az ikrában rejtőzik. Cso-
dálkoznunk kell, hogy csak nagyon ke-
vés hal törődik a lerakott ikrával vagy
a kicsinyek gondozásával. Az apró, tüs-
kés pikó, igen, az észeket épít, őrzi az
ikráit, és egy ideig a kicsinyeket is vé-
delmezi; vannak olyan fajták, amelyek
elnyelik az ikrákat, és a kopolyúik alatt
hordják őket, amíg a kicsinyek kibúj-
nak. A legtöbb hal azonban magára
hagyja az ikráit, és nem törődik sem az
utódok fejlődésével, sem a felnevelésük-
kel. S a halporonty? Az nem az ikrában
növekszik, vadszamarak, hanem rásimul
a tetejére, s fokozatosan leválik róla.

De erről, mondotta Prugel, nemsokára
magatok is meggyőződtek, elhoztam ma
nektek az anyagot — így mondta, az ér-
tékes anyagot —, amelyből az élet kelet-
kezik, s a mikroszkópon át ezt a dolgot
most közelebbről megtekintjük.

A távolban jelentkezett a négycsövű, s
nyolcegésznyolcas kaliberű testvére le-
pattogtatta az ablakfáról az amúgy is
morzsolódó gittet, de Prugel mintha nem
akarta volna hallani, fellépett a kated-
rára, először kinyitotta a zsebkését, azt-
án a két bádogdobozt, megszagolta a
tartalmát, kiemelt egy késhegynyt a zöl-
desszürke pépből, rápötytyintette kis üveg-
lemezekre, majd ujjbeggyel szétkente,
azaz gyöngéden lapogatta elterítette a
lemezen. Azután elhelyezte az üveg-
lemezt, és a mikroszkóp fölé hajolt, le-
hunyta fél szemét, közben arcára erőlte-
tetett vigyor űlt, többször mellényűlt, amíg
a fekete csavart megtalálta, aztán for-
gatni kezdte, hogy tisztán lásson, majd
egyetlen lendülettel, szinte hallatszott a
ropogás, ismét felegyenesedett. Végig-
mustrált bennünket. Diadalmasan. Inte-
lemmel. És kétkedéssel is, mintha arra,
amit nekünk éppen meg akart mutatni,
nem volnánk érdeemesek, hiábavalónak
bizonyulna ez az egész. Vezényelt: vi-
gyázz, leülni, vigyázz, sorba állított min-
ket, egy sorba, vadszamarak, addig rán-
gatott, lökdösött, amíg egyenes vonalban,
feszés térddel, mindenképpen hibátlan
alakzatban sorakoztunk föl, hogy tanul-

ságos pillantást vessünk a csodára. Az ikrára. A halikrára.

Hálistennek Jobst került először sorra, neki kellett elsőként megmondania, hogy mit ismert fel, mi pedig feszülten lestük, amíg meggörnyedt, még egyszer félénken visszafordult Prugel felé, és lábujjhegyen, egészen magasról a mikroszkóp fölé hajolt. Lejebb, parancsolta Prugel, közelebb, s a dagadt szörnyeteg most a lencsére szorította szemét, és bámult. Hatalmas ülepe kifeszítette a nadrágot, a barna kordbársony belemélyedt az ülephajlatba, miközben bámult, és bámult, és hirtelen kinnal kibökte: ikra, talán a heringtől. Mit látsz még, kérdezte Prugel, és Jobst, feszült figyelés után: ikrát, elég sokat.

Ezután leülhetett, mi pedig tudtuk, mit kell mondanunk, hogy szintén a helyünkre mehessünk. Jobst után Bunje ragadta meg a fájdalomtól bizonyára bizsergő, kékre dagadt ujjával a mikroszkópot, míg vizsgálódása közben Prugel azt mondta: most az egyszer ne gondolatok sülttheringre, füstölt vagy ecetes heringre; bár egyszer ne gondolatok az evésre, vadzamarak, hanem a csodára, amely minden egyes ikrában benne lakozik. Önálló élet minden kis ikrában. Sok közülük korán elpusztul, más élet számára táplálékul szolgál satöbbi, csak a legerősebbek, a legjobbak, a legellenállóbbak esígytovább maradnak meg, és tartják fenn a fajtát: ez mindenütt így van, ha töleket eltekintünk. Az értéktelen életnek el kell pusztulnia, hogy az értékes élet fennmaradhasson. Így írja elő a természet rendje, s ezt a rendet el kell ismerni.

Egy ebihal, kiáltott fel Heini Bunje, egy egészen kicsi ebihal. Ez is valami, mondta Prugel, és kijavította: egy halporonty, röviddel a kibúvás előtt, figyeld csak meg pontosan. — Halott, kiáltotta Heini Bunje; és Prugel: tékozlás, itt látjátok a természet tékozlását. Száz, de mit is beszéltek: ezer, sőt százezer kis ikrára, s mindez abban a reményben, hogy megmarad néhány, amely az élet továbbviteléről gondoskodik. Kiválasztás, ugyebár, és szüntelenül: harc. A gyengék elpusztulnak a küzdelemben, az erősek fennmaradnak. Ez így van a halaknál, és így van nálunk is. Vessétek eszetekbe: minden erős a gyengéből él. Kezdetben valamennyinek azonos esélyei vannak, minden jelentéktelen ikrára életet ölel magába és táplál, de aztán, amikor a harc megindul, az érdemtelen — így mondotta: az érdemtelen — a porondon marad.

Miután ilyen és ehhez hasonló észrevételeit ledarálta, engem intett a mik-

roszkóphoz, szabadbá tette a betekintést, és azt mondta: hadd halljuk, mit fedez fel Jepsen, s ezalatt mellém lépett, vonalzóval a kezében. Alig hajoltam a mikroszkóp fölé, máris úgyszólván vallatóra fogott, azt kérdezte: nos? Gyorsan végigmértem a szürkészöld, itt-ott szétnyomott, zselatinszerű golyócskák szabálytalan mintázatát, valamint ki akartam öltölni, amikor a vonalzója máris meglátogatta térdhajlatomat, fájdalommentesen végigcsúszott rajta, hűvösen fel a combomig, de nem vettem le szemem a látványról, elviseltem a vonalzó vándorlását, s az ígért csoda valamilyen jelét kerestem. Apró, kimeredő halszemek, parányi, átlátszó haltest, s a belőszszeköttetés az ikrára és a hal között: ezt már felfedezni véltem, de nem elégedtem meg ennyivel. Azt akartam — nem is tudom már, mit akartam voltaképpen, talán csak azért nem szóltam egy szót sem, mert csalódtam a mikroszkóp nyújtotta látványban. Semmi? kérdezte Prugel, tehát semmi? — Foltos tőkehal, mondtam vaktában, foltos tőkehal ikrája lehet, mire visszahúzta a vonalzót, és megerősítette: valóban foltos tőkehal, de ezt a megerősítést már alig hallottuk, mert a kiáltásra: angolok, itt vannak az angolok! az ablakokhoz rohantunk.

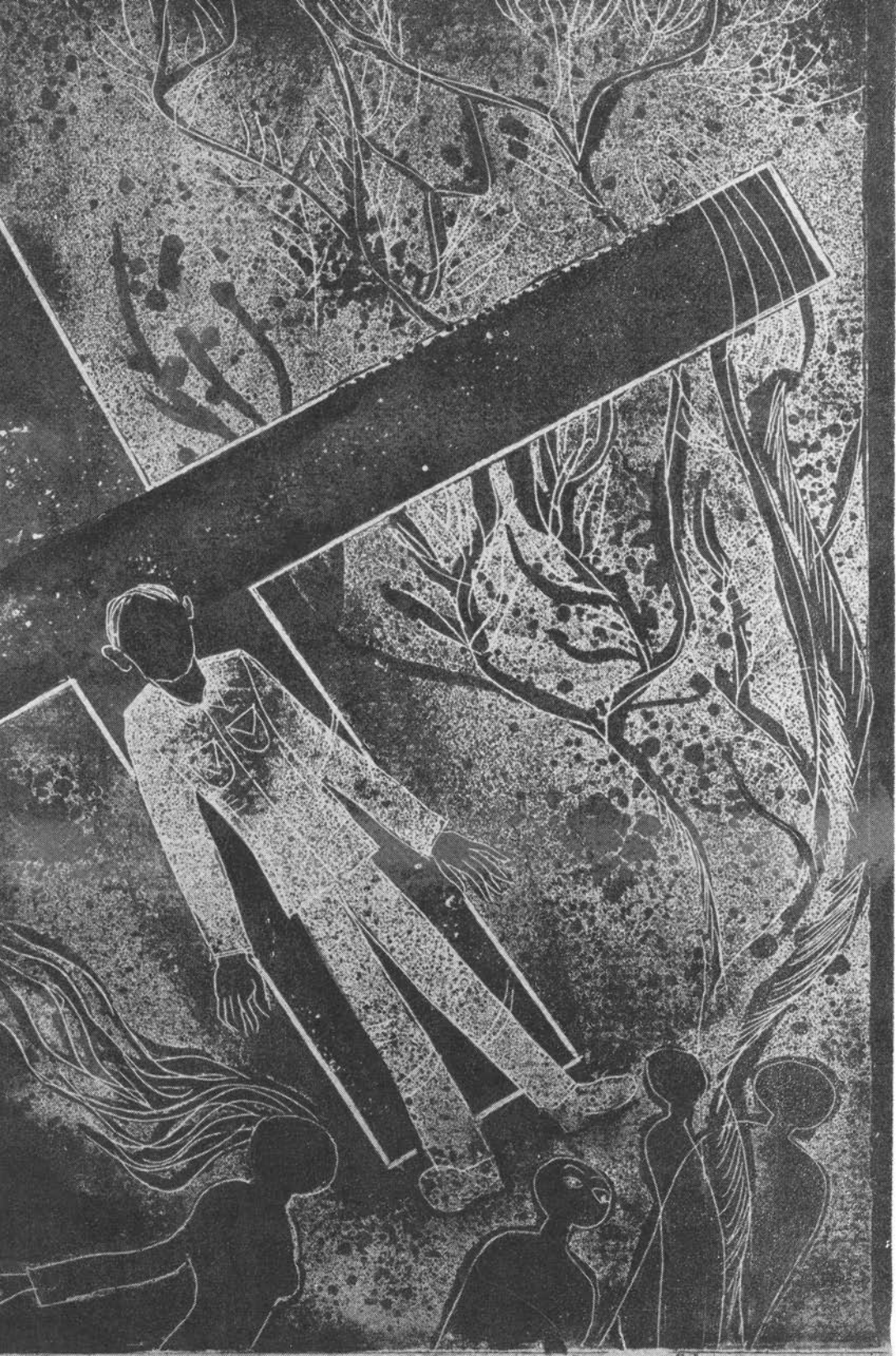
Ott állt egy poros felderítő páncélkocsi az iskola udvarán, a hosszú antenna imbolygott, a szürke ágyúcső az egyik fehérrre festett labdarúgó-kapura irányult, és két férfi, angoloknak tüntek, kilépett egy nyíláson, gépegyekereket nyújtottak utánuk, néhány szót visszakiáltottak a felderítő kocsi felé, és elindultak az iskola irányába, ugrásra készen, minden oldalra figyelve. Kakiszínű öltözetet és fűzőscsizmát viseltek. Nagyon fiatalok voltak. Mindkettejük ingujja fel volt túrva.

Egymás mellett haladtak a bejárat felé a napsütésben, el a zászlórúd mellett, s én azt gondoltam: mikor néznek fel ide hozzánk, erre máris felnéztek, és megálltak. Felhívták egymás figyelmét az osztályra, amely az ablaküvegek mögött szorongott. Beszélgettek. Aztán felszólították egymást a továbbhaladásra, és eltűntek alattunk a bejáronál.

A remegő ablakoknál maradtunk volna, ha Prugel tanító nem adja ki a parancsot: sorakozó, és mivel szerinte ez nem történt eléggé gyorsan, vonalzójával a hátunkon játszadoxott, itt csapkodva, amott döfködve; elzavart bennünket az ablaktól, és egyetlen sorba állított, amely a katedrától a középső padközön húzódtott végig; Jobst, Heini Bunje meg én leülhettünk.

KOPACZ MÁRIA illusztrációja Siegfried Lenz regényrészletéhez

KOPACZ MÁRIA illusztrációja Siegfried Lenz regényrészletéhez

Ez a tanító nem azt kérdezte, hol is maradtunk?, hanem azt mondta, bár egy felderítő páncélcocsi állt az iskolaudvaron, és angolok voltak az iskolában: a foltos tókehal ikrájáról van szó, ezt Jepsen helyesen figyelte meg. Egy olyan hal ikrájáról, amely sok halnak táplálékul szolgál.

De mit lehet az ikrában még keresni? Bertram! És Kalle Bertram félresimította hamuszóke haját a homlokáról, a mikroszkóp fölé hajolt, miközben mi valamennyien — Prugel kivételével — tátott szájjal figyeltünk, és lehetőleg a kilincsre szegeztük tekintetünket. Ez vajon már nem a lépések zaja? Angol hangok? Kalle volt a katedrán, aki buzgólkodó figyelése közben egyik lábával a másikra taposott. Nem mozdult meg a kilincs? Megmozdult. Még mielőtt Kalle Bertramnak kedve támadt volna az ikrában rejlő csodáról nyilatkozni, kinyílt az ajtó, nyitva maradt anélkül, hogy valaki belépett volna, már azt lehetett hinni, hogy magától nyílt ki, de amikor Prugel valószínűleg épp azt akarta mondani: Jepsen, csukd be az ajtót, belépett a két férfi, mindketten szőkék, világos szeműek, piros arcúak voltak.

A szélső padköz közepéig mentek, felénk fordultak, és mustrálgatni kezdtek bennünket — mintha a múltból valakit fel akarának ismerni. Egyikük azt mondta: *nincs háború, háború vége, ti haza*. Azt hiszem, megbámultuk őket, ők azonban vizsgálódó tekintettel mustrálgattak minket, mindenestre nem sokáig, aztán, amint észrevettük, valami a tábla, a katedra felé vonzotta őket. Egyikük felemelte a törölszivacsot, összenyomta, és visszadobta a dobozba; a másik megkerülte a katedrát, s egy néma kézmozdulattal felszólította Prugel tanítót, hogy üljön le. Prugel tanító nem ült le, és az angol sem ragaszkodott parancsa végrehajtásához, bizonyára azért, mert éppen felfedezte a mikroszkópot. Odalépett a mikroszkóphoz, gyanakvóan pillantott ránk, lehajtotta a fejét, ismét kiegyenesedett, azt kell mondanom: zavartan, és intett a társának; az két lépéssel mögötte termett, kérdő mozdulatot tett a kezével, erre a másik a mikroszkóphoz irányította. A második angol is belenézett, és mintha hirtelen egy kibúvó szirént vagy valamilyen kihalt evezőslábút, egyszerűen olyasmint fedezett volna fel, amit egyikünk sem, még Prugel biológus sem vett észre, szemét a csőre tapasztotta, és belebámolt. Mit figyelt meg? Mit fedezett fel a tókehal-ikrában?

Csak akkor hagyta szabadon a mikroszkópot, amikor társa a tarkójára bő-

kött, s most egymásra bólintottak: látták már, hogy miről van szó. Egymás után lépve, végimentek az ablakok mellett, az osztályterem hátsó falához, ahol természetrajzi szekrényünk állott: kettősajtajú, üvegezett s mindig zárt szekrény — egyik kulcsa már rég a gyűjteményemet gazdagította. Hogy a tükörhatást elkerüljék, egészen közel hajoltak az üvegehez: a holt szertár rájuk vigyorgott. Vigyorgott a kitömött búbos vöcsök, a kitömött szárcsa és a fényezett faágon fel-futó görény, vigyorgott a kitömött mezei nyúl, a holló és a preparált, pergamenként csillogó, csukafejű hal, sőt a törékeny gyík is vigyorgott gömbölyű üvegtartályában, lehetetlen kigyózó helyzete ellenére. A két angol némán hívta fel egymás figyelmét a felfedezett dolgokra, le is guggoltak, hogy megtekint-hessék egy foka csontvázát, egyikük megpróbálta kinyitni a szekrényt. Végül egymásra bólintottak, az ajtóhoz indultak, és már mind azt gondoltuk, hogy búcsúzóló semmit sem mondanak, nincs semmi közölnivalójuk, de az ajtónál megálltak, végignéztek az osztályon, s egyikük újra azt mondta: *háború vége*; aztán eltűntek.

És Prugel? Megfeledezett rólunk? Megfeledezett a mikroszkópról és az ikrában rejlő csodáról? Miért nem állította helyre vonalzójával a sor rendjét? Miért engedte meg, hogy egyesek az ablakon kibámuljanak? Emlékszem, ahogyan ujjai között szétmorzsolta a krétát. Ahogyan ajkát elhúzta, erre is emlékszem, s amint elszakított szemmel hátraszegette a fejét, röviden, lihegve lélegzett, s eszembe jut arcának merevsége, sápadtsága, ugyanis egyszerre olyannak tűnt, mint valamely atléta a végső kimerültség állapotában. Kiábrándultság, zavar és düh. Testének lassú, imbolygó mozgása. Lihegés. És látom, ahogy a katedrához támoled, felhúzódkodik, s éppencsak sikerül elkapnia a széket, hogy ráhuppanjon, az egész osztály tanúja volt, hogyan rejtette keze közé az arcát, egy ideig úgy ült, aztán sóhajtván dörszólni kezdte tenyerével, óvatosan, mintha egy hámló bőrréteget akart volna arcáról eltávolítani. Arra a pillanatra is emlékszem, amikor valami hallatlan ellenállást legyőzve felemelkedett, a két bádogdobozt lezárta, vállat vont, s aztán az osztályra tekintett, valamit nyilván mondani akart, de semmit sem tudott kibökní. Prugel, a mi élettanásunk. Végül sikerült felszólítania minket: menjetek haza, s miközben gyorsan összekapoktuk holmijainkat, ő maga nem készült elhagyni az osztálytermet; egyszerűen ott maradt állva mikroszkópja mellett, habozva és

nagyon tanácstalanul, előre engedett bennünket, és nem válaszolt köszönésünkre: ilyennek láttam Prugel tanítót utoljára.

A folyosó, a lépcsőház méhkassá változott, miután kiengedett bennünket, ugráltunk, gurultunk, csúszkáltunk lefelé, de az iskola udvara üres volt, a felderítő páncélcsovi már rákanyarodott a kátrányozott műútra, és északi irányban továbbhaladt. A többiek kiszaladtak az útra, a távolodó páncélcsovi figyelték, s még mindig ott álltak csoportosan, amikor én már rég a téglásúton mentem, Jobstól és Heini Bunjétől utolérhetetlenül, nekik azonban ezen a napon talán nem is hiányoztam. Előnyöm nőttön nőtt, egyetlenegyszer sem vettem magam az ároktöltésre, amikor könnyű repülőgépek lendültek át az árkon, árnyékuk átsuhant fölöttem, a légsavarok körfürészként csillogtak, és átvágták magukat a tiszta levegőn. Ilyen tiszta napokat csupán a tavasz hoz magával: világos, éles fényű napok, alig néhány mozdulatlan felhő, az északkeleti szél perzsel az ember bőrét.

A kapu nyitva volt. Hinnerk Timmsen kerékpárja a lépcső mellett állt, a falnak támasztva. Apám telefonált irodájában, úgy kiabált, hogy már a fészernél halottam: fegyverek átvéve, igeniss, teljes létszámban, igeniss, az emberek készenlétben állnak. Szaladni kezdtem. A utca fedezése, igeniss, kiáltotta apám, s rövid szünet után: végrehajtjuk. A cementlépcső tetejére két ugrással értem fel, be-robbantam az előszobába. Karszalagok szintén, igeniss, kiáltotta apám, bizonyára azokra a karszalagokra gondolt, amelyeket már az előszobából észrevettem a konyhaszekrényen. Hinnerk Timmsen a konyhaasztal előtt állt, s ezekkel a szavakkal fogadott: most aztán kezdődik. S mivel nem akart magyarázatni, az ott heverő hadieszközökre mutatott: kézigránátok vadonatúj ládákbán, néhány páncélöklől, karabélyok és lőszer. Megkérdeztem tőle, ki hozta ezeket ide a konyhánkba, mire ő azt felelte: senki, Sigg, senki sem gondolt arra, hogy egyszer még segítenünk kell. — Husumból? kérdeztem, de nem válaszolt, felemlte a páncélöklőt az asztalról, felpattintotta a csapóirányzékot, és az ébresztőóránkra célzott, aztán sorra vette az ellenséges rizs-, dara- és szágóliszt-dobozokat, s hangtalanul értelmetlenül tette őket. Megvizsgálta a karabélyokat, elolvasta rajtuk a feliratot, s megállapította: olasz zsákmány; ez nem hangzott valami biztatóan. A kézigránátokat az asztal alá állította, és megszámolta a lőszert, amíg apám bejött: csaknem hatszáz lövés, Jens. Mind úton vannak, mondotta apám, a

helyeket már elosztottuk, átvesszük az utca fedezését. — Mi ketten? — Kohlschmidt és Nansen is hozzánk csatlakozik. — Nansen? — Igen, és most fűzz fel egy karszalagot: az egész népi ellenállás elfoglalja nálunk hadállásait.

Hinnerk Timmsen tehát feltűzte a karszalagot safránysárga zakója ujjára, de nem akárhogyan, hanem kínos odaadással, néha úgy találta, hogy túl magasan, néha, hogy túl alacsonyan van, s amikor végre megelégedett a helyével, én odaerősítettem két biztosítótűvel a katonavoltát jelző karszalagot. A sok mesterségesen jártas, kövér ember mindenesetre még egyszer ellenőrizte a karszalagot a tükörben, aztán segítette apámnak a hadieszközök elosztásában négy halomba, közben kis kortyokban iddogálta a teát, amely Hilke töltött ki. Látszott, hogy nem ízlik neki. Amikor megemlítettem az angol felderítő páncélcsovit, amely iskolánk udvarára tévedt, Hinnerk Timmsen azonnal kiment egy páncélöklővel a ház elé, hogy szétnézzen, de rövid idő múlva visszatért, és megnyugtató kézmozdulatokat szórt széjjel. Tiszta a levegő, mondom, s leült apám mellé a konyhapadra. A férfiak várakoztak. Hallgatagon. Nem is volt mit mondani, hiszen mindent eldöntöttek, nem volt közöttük tisztázatlan kérdés — feljelentésért a gátfelügyelő Bultjohann maga vont a vissza, egy megbeszélés után, amelyen a rugbüllí rendőrőrs is részt vett. Az ablaknál álltam, s figyeltem helyettük a réteket; vajon ki érkezik elsőnek? A népi ellenállás tehát elfoglalta nálunk hadállásait.

A festő érkezett először; láttam közeledni a réten, hosszú kék kabátjában, kalappal a fején, kezét a zsebébe süllyesztve. Itt jön Nansen bácsi, jelentetem, mire az apám: ideje már. — Miért, kérdezte Timmsen halkán, miért akarod, Jens, hogy ő is benne legyen? Most, amikor talán minden eldől? — Éppen ezért, mondta apám, most, amikor talán minden eldől, azt szeretném, ha a közelemben lenne: jobb így, Hinnerk, hidd el. — Valld csak be, hogy bizni szeretnél benne. — Hisz ez az, mondotta apám, ha bizhatnék benne, nem kellene hogy a közelemben legyen, és felállt, az ablakon át kitekintett a festőre, aki mégsem egyedül és elsőnek érkezett, hanem megállt a „Rugbüllí rendőrőrs“ tábla alatt, és a söllringi birtok irányába integetett, várt, még egyszer futólag intett, és végül néhány lépéssel Kohlschmidt madarász elé ment. Kézfogás. Gyors kördezősködés. Nyitott tenyérrel magyarázott neki, igyekezett meggyőzni, vagy legalábbis hozzájárulását megszerezni valamihez, a festő

pedig láthatóan nem tudott dönteni: figyelve karon ragadta Kohlschmidtet, a ház felé vezette, s felvonta magával a lépcsőn. Csoszogó lépteik még nem is hallatszottak az előszobában, amikor a rugbúli rendőrös már készülődött a fogadásukra, mondjuk nyugodtan így: állásba helyezkedett. Egyenesen, enyhén terpesztett, tehát biztos lábón, kényelmesen, de nem túl kényelmesen, állt a konyha közepén, s így rögtön megkövetelte magának azt a tekintélyt, amely esti kiképzőként és az úgynevezett népi ellenállás mostani alvezéréként megillette. Timmsenhez, aki cigarettát akart sodorni, így szólt nyersen: itt nem szabad dohányozni.

A férfiakat tehát olyan tartásban várta, mely pillanatnyilag neki megfelelőnek tűnt, és úgy viszonzta a köszönésüket, hogy nem lehetett kétséges, kinek kit kell először köszöntenie. Átvezényelte őket a konyhapadhoz. Azt mondta: üljeteek csak oda Hinnerk mellé, s miután a férfiak leültek, a feszültsége feloldódott, az asztalhoz lépett, és rátette kezét egy olasz zsákmányfegyverre. Megsimogatta a puskatust. Elérte azt, hogy a férfiak hallgatva és figyelemmel felnézzenek rá, s mégsem ő szólalt meg elsőnek. Az első szó Kohlschmidt madarászé volt, aki hirtelen felszabadult kényszerhelyzetéből, kiegyenesedett, és nagyon érthetően azt mondta: badarság, az egész badarság, amit itt csinálunk. Az Elbánál állnak, Lauenburgban, sőt Rendsburgban vannak, az előőrseik talán már ide is értek. Mindenki takarodót fúj, csak mi, mi akarjuk itt újrakezdeni. Néhány diótörővel akarjuk feltartóztatni őket. Pléhvágó ollókkal. Ha még értelme volna — de nincs semmi értelme, egyszerűen badarság az egész!

Kohlschmidt izgatottan visszavonult, fekete szigetelészalaggal megragasztott rövid pipáját előkotorta a mellényzsebéből, és a foga közé dugta. Itt nem szabad dohányozni, mondotta apám, s válaszolni készült, de megelőzte őt Hinnerk Timmsen, a „Wattblick“ vendéglőse, aki annyi fellendülés után is sikertelen ember maradt; szerinte nem volt értelmetlen az ellenállás. Most, amikor minden a végéhez közeledik, éppen most kell tovább folytatni, ezzel tartozunk önmagunknak, mert amíg jól mennek a dolgok, könnyű a helytállás, de ő akkor is helyt akar állni, amikor nem kecsegtet biztos siker; különben is személyesen még semmit sem adott fel harc nélkül, s ki mondja azt, hogy már mindennek vége, elvégre példát

dát lehet adni, és az ellenséget mindenképpen, vagyis bizonyára gondolkodóba lehet ejteni, és a kemény, váratlan ellenállás révén, amelynek nem kell örökké tartania, de megpróbálni a helytállást, azt mégis illenék megtenni.

Mivel úgylis megkezdték kéréstelenül elmondani a véleményüket, apám e magyarázat után szándékosan hallgatott, és úgy tekintett Max Ludwig Nansenre, hogy annak éreznie kellett: most rajta a sor, szint kell vallanod. S a festő nem tévovázott. Azt mondta: miért otthon, kint is megvárhatjuk, és többet nem szólt, amikor pedig apám felszólította, fejezze ki magát világosabban, ennél a véleményénél maradt, s lemondott arról, hogy bővebben kifejtse álláspontját.

És a rugbúli rendőrös? Természetesen neki is nyilatkoznia kellett, mert ha nem is minden, de a legtöbb tőle függött. Ő azonban ráért, a személyes véleményekből valószínűleg pozitív és negatív pontokat halászott ki, egymással összevetette őket, vonalat húzott, és elkészítette a mérleget. Miután szívós türelemmel morfondírozott, a többiek tudomására hozta, hogy itt parancsokról van szó, hogy ezeket a parancsokat nem hiába adták ki, teljesíteni kell őket, mégpedig szösz szerint, ami ebben az esetben ezt jelenti: az utca fedezése. Ennek értelmében, mondotta apám, átvesszük az utca fedezését, azonnal, s akinek még nincs karzalagja, az most vételek magának, azután elfoglaljuk állásainkat.

A népi ellenállás ilyen beszédek után foglalta el hadállásait. És minekutána apámnak s a festőnek kellett átvennie eléggé félreeső és aligha léftonosságú, bár mindenesetre közlekedésre alkalmas utcánk fedezését, képzeletben feltűntek az elmaradhatatlan képek: nedves lyuk a földben, ugyebár, meilmagasságig erően, és éppen négy emberre számítva, déli oldalán a töltés, amelybe a lövedékek belefürödnek, vagyis eleinte még fűródtek, mert időközben a sok eredménytelen támadás után az alacsony védőtöltésre újabb emelkedett, a csönnes testek töltése, érthető, amelyből a kezek mereven nyúltak ki az ég felé, és távol az előtérben, a mezőkön szétszóródva, elszakított láncsal és repedt toronyai számtalan tank, egyesek még sűrűn és komótosan füstölögnek, ezért elrejtik azoknak a repülőgépeknek a furcsamód csekély részeit, amelyek lelövésük után a lágy tőzgeföldbe ékelődtek, legalább a pilótaülésig belefűródtek, és magamat is láttam, mint lőszerhordó, ételhordó, víz-hordó, s a férfiakhoz hasonlóan én is friss, talán Hilkétől megerősített kötést

viseltem a fejemen. Képződések! Képződések egy másik indiánjátékról!

Nem lehetett azonban előzni őket, amikor itt lepecsételt karszalagokat tűztek fel, fegyvereket osztogattak, és meghatározták azt a helyet, amelyen az angol tankoknak és felderítő páncélcocsiknak úgymond fűbe kellett harapniuk. A malom — az én malom — alatt lesz az a hely; a feltöltött dombról, melybe beleásták magukat, végig lehet tekinteni utcánkban egészen a husumi műútig, védelmezni lehet a régi zsilipet is, s Holmsen legelője ugyanakkor elegendő helyet biztosít a kilőtt tankok és repülők számára. Vállukra akasztották a karabélyokat, a páncélöklöket, megragadták a lőszerrel és kézigránatokkal telt ládákat, s elindultak az egyetlen járasmódban, amelyet a fegyverek súlya megengedett, vagyis kicsoszogtak a konyhából, és hamarosan meg-megroggyanó térddel haladtak a téglásút felé, én utánuk kocogtam, miközben Hilke a szobájából, anyám pedig a hálószobából figyelte a kivonulást, minden részvét nélkül. A többiek a rakomány miatt nem tudtak integetni, ezért én integettem hátrafelé a nőknek, amit Hilke fenyegetéssel, anyám sehogy sem viszonozott. Népi ellenállásunk így foglalta el hadállásait.

Közvetlenül a malom előtt lesáncoltunk, miután két ásót odacipeltem; egy mellig erő lyuk keletkezett a földben, talajvíz nem tűnt föl — ez itt, nálunk mond valamit —, s a lyukból több vízszintes vajatot ástunk a talajba: ezekben raktároztuk el a kézigránatokat és a lőszeret, majd néhány páncélöklöt is betaszítottunk. Tanulságos volt sáncolás közben figyelni a négy férfit: Hinnerk Timmsen állandóan hangtalanul füttyölt, s mindenki számára bátorító mosolyt tartogatott; Kohlschmidt madarász nyíltan mutatta ki elkéseredettségét, s az egész sáncolás alatt káromkodott, egyes káromkodásokat érdekesen cifrázva; Max Ludwig Nansen kifejezéstelen arccal és rendületlen figyelemmel végezte mindazt, amit apám parancsolt, s úgy látszott, elhatározta, hogy csak kézmozdulatokkal értekezik; végül a rugbüllí rendőrös, akiben egy megfigyelő rögtön felfedezte volna a főszemélyt töprengő, számolgotó és korrigáló tevékenysége révén, a lapos, de széles töltés készítésekor éppúgy, mint a lóter ellenőrzésekor. Mintha apám minden gondja valóban a malom alatti állás lett volna, az elhelyezése, az álcázása. Három, esetleg négy óra alatt az olyanokra különböző vérmérsékletű embeereknek sikerült nehezen felismerhető, az utcát uraló állást kiépíteniük, amelyet

három irányban könnyen lehetett védelmezni — csak az Északi-tenger felé volt nyitott és veszélyeztetett, ez azonban megengedhetőnek tűnt, itt ugyanis nem kellett partraszállási kísérletre számítani. S a levegőből? Miután a lapos töltést kihasított gyeptéglákkal befőtöttük, a levegőből nézve talán kissé nagyra sikerült, de békés ténhenlepény benyomását keltette a malom árnyékában. Mivel kívülről tekintve az összes szükséges ellenőrzések és felülvizsgálások meglegezővel végződtek, a férfiak végül egymást segítve leereszkedtek a földlyukba, karabélyokat és három páncélöklöt emeltek a mellvédre, s kucorodott készenlétkben, erőlködve figyelték az utcát, le a husumi műútig.

Kétszer küldtek el, kétszer tértem vissza, de a harmadik figyelmeztetés után, amelyet apám megfontoltan, vészterhes nyugalommal intézett hozzám, tudtam, hogy mi vár rám, ha még egyszer visszatérek, ezért eltűntem, gólyahírt csapkodva, a gát irányában, éles kanyarban visszafordultam, a népi ellenállástól észrevétlenül odalopakodtam a malomhoz, és a létrát felvonva, hogy senki se követessen, feltornáztam magam a kupolaterbe, a rejtekhelyemre.

Mutatkozott már valami? Elmulasztottam volna valamit? A keménypapírokat kiemeltem az ablaknyílásból, fekhelyemre vetettem magam, kikémleltem, és először a hadállásra tekintettem le — a létszám még teljes volt —, majd a husumi műút csillámló, kátrányozott szalagjára. Valami gördült ott, valamit húztak és taszítottak, egy kézikocsit telerakva, körülötte, mintha a kocsi őriznék, féltucat férfi. Felderítő páncélcocsi sehoh. Tank sehoh. Glüserup irányában sem mutatkozott semmi, az Északi-tenger, amelyet mindenesetre végigfürkésztam, tiszta volt egészen a láthatárig. Egyetlen ellenséges repülőgép sem tévesztette össze az iskolaudvart a repülőtérről. A Riepen temetőben semmi sem mozdult. Tehát csupán egy kézikocsi, a négy örökös férfi számára méltatlan célpont, amely nem adott alkalmat művihar létrehozására.

Már akkor csodálkoztam azon, hogy a mi népi ellenállásunknak nem jutott eszébe egy embert magaslati őrszemként a malomban elhelyezni, de ha már elmulasztották, én saját magamat, bár kéretlenül és engedély nélkül, személyes, előretölt megfigyelőjüknek tekintettem, és bármely veszély esetén minden felfedezett tankot vagy felderítő kocsi kiáltással jeleztem volna nekik — de semmi nem mutatkozott, sem az előtérben, sem a mélyen áttekinthető háttérben. Aligha

volt érthető, de valóban semmi olyan nem tűnt fel, amire érdemes lett volna tüzelni. A láthatár mozdulatlan maradt. Ezt bizonyára az alattam levő férfiak is megállapították, mert alig felőrányi kitért, de eredménytelen készültség után tanakodni kezdtek, megegyeztek, hogy az üres láthatárt nem kell valamennyiüknek őrizniük, s a kis csapat gyors döntés után két még kisebb csapatra oszlott: most már csak két ember fordult a láthatár felé, a másik kettő, nevezzük őket ez esetben szabadórségnek, közben a gödör aljára ült, bóbiskolt, erőt gyűjtött esatöbbi. Világos volt számomra, hogy apám és a festő egy órségbe került, a másikat Timmsen és a madarász alkotta. Vártak. Várakoztak karabélyaik és páncélökleik mögött. Ha a Söllring irányában látható gömbalakú bokrok felénk indulnak, riadózhattam volna, de a bokrok meg sem moccantak. Vagy ha a riepeni galagonyasövény a földre hasalt volna. Vagy ha egy ismeretlen, nyírfavesszővel díszített állatfajta felénk gördült volna! Várnunk kellett. Nem volt határozott tervem, legfőbb időtöltés céljából kezdtem kemény, felkunkorodott gitt-darabokat és apró üvegcserepeket összeszedetni. Már kis halomban hevertek, ekkor próbaképpen egy darab gittet ebből a magasságból a népi ellenállás hadállására ejtettem; Hinnerk Timmsen tarkójára hullott. Az tudta, hogy nem sebesülhetett meg, de azt hitte, hogy Kohlschmidt megcsípte, s ezért meghökken szomszédján akkorát lökött, hogy az majdnem fölborult. Hozzám is felhallatszott a rövid szóváltás, amelyet apámnak kellett, bizonyára a helyzetre utalva, békésen elsimitania. Nemsokára ismét dohánnyal kínálgatták egymást.

Egyik karomat kinyújtottam az ablakon, kinyitottam tenyeremet, karomat vilámgyorsan visszarántottam, s láttam, amint az üvegcserep, a nehézkedési törvénynek megfelelően, néha megcsillanva, a gödör felé zuhant, és — bár erre nem is számítottam — Timmsen dohányzacskójába csapódott, amelyből Kohlschmidt éppen meg akarta tömni a pipáját. A madarász csodálkozva vette ki az üvegcserepet, megbámulta, mint ahogy az ember egy lehullott meteorokó darabjára bámul, egy pillanatig monoklinak használta, a csaknem nyugtalanul vonuló alacsony felhő megfigyelésére, végül továbbadta Hinnerk Timmsennek, aki fejét csóválva hajította ki a hadállásból.

Elhatároztam, hogy egy egész maroknyi gittet és üveget záporoztatok le a népi ellenállásunkra, ez alkalommal apámra,

de nem volt időm e terv végrehajtására, mert mozgó ember tűnt fel a tájon.

Valaki ugrándozva haladt el a zsilip mellett, végig az árok mentén, élesen lekanyarodott, és gyanútlanul a hadállás felé szaladt: Hilke volt. Gyanútlanul? Hilke kosarat és kannát cipelt, a kosarat jobbkezeiben, a kannát a balban lendületesen, lóbálva egymáshoz kondította, akárcsak a lábát, s e kis lendületekkel vitette magát előre, a burjánnál benőtt malomúton fölfelé, tovább a mélyzöld emelkedésen át a hadállásig. Ha tőlem függ, én hamarabb adtam volna enni a férfiaknak, de Hilke nem érkezett hamarabb, a kosarat és a kannát csak most nyújtotta le az állásba, maga is le akart ereszkedni a gödör aljára, apám azonban megakadályozta, Hilke erre leült a korhadó gerenda-keresztre, s hagyta, hogy a népi ellenállás elfogyassa ételét és italát. Szendvicseket ettek, és teát ittak, s a rugbúli rendőrs tudni akarta, mit és mennyit tettek a kenyérére, ezért ő egyedül szétválasztotta a kenyérszeleteket, megvizsgálta a rátétet, s aztán, láthatóan élvezet nélkül, megette az adagját. Hinnerk Timmsen illendőnek vélte, hogy nővéremet rejtett, de közérthető kézjelekkel felszólítsa, ereszkedjék le hozzá a gödörbe, Hilke azonban mosolyogva nemet intett, úgy látszott, tudja, mit akar a másik. A festő nem evett, csak a teáját szűrösölte és dohányzott, egyedül állva a földoldalnak támaszkodott, Kohlschmidt üve rágsált, és rágás közben is hangot adott elkeseredésének afölött, amit itt tőle kívánnak. Az evés idején csak egyetlen személy figyelte a láthatárt: apám.

Nem bírtam nézni, ahogy esznek, oda kellett mennem hozzájuk, ezért letornásztam magam, és oly váratlanul bukkantam fel, hogy Hilke megijedt, háromszor kiköpött, a vendéglős pedig azt mondotta: a kisfiú, nézzétek csak, ha enni való akad, rögtön megjelenik. Honnan jössz ilyen hirtelen? — Onnan, mondtam, s fejemmel a gát meghatározatlan pontja felé intettem. Talán szarnyon érkezél? — Igen, válaszoltam. Ezután teát adtak, a kanna fedeléből megittam, és majszolni kezdtem azokat a szendvicseket, amelyeket a festő nem akart elfogyasztani, s azt is szívesen megettem, amit a madarász otthagytott, a kenyere ugyanis házilag készített májpestétommal volt megkenve. Apám tűrte, hogy velük együtt egyem, s ideiglenesen végighallgassam beszélgetésüket, a népi ellenállás embereiként beszéltek egy tanktípusról, amelyet egészen közel kell engedni, sebezhető pontjáról a kipufogócsőnél, beszéltek az éjszakai ki-

látásokról, ködről és tavaszi fagyról, a zseblámpák is szóba kerültek, s hogy miként lehet az elemeket kímélni.

Csupán a festő nem beszélt, szinte magától átvette az őrseget, a másik három férfi pedig leült a gödör aljára, s azon gondolkodott, hogy mi is hiányzik. Természetesen, a kártya hiányzott, nincs valakinek kártyája? Timmsennek volt a zakója zsebében egy csomag öreg kártya, hajdanában a „szerszámai“ közé tartozott, akkoriban, amikor a nagy házban vendégeit mutatványokkal rémítgette: tehát itt van, ki oszt? A festő a láthatárt figyelte, s a háta mögött, eleinte még óvatosan és néha fülelve, de aztán egyre nagyobb hévvel és gondoktól szabadulva, idejüket egy hosszú skát-partival kezdték eltölteni; vitatkoztak és számoltak és bizonygattak: ha te nem, akkor viszont én, így a két utolsó ütés... ezt ismerjük.

Apám kétszer egymás után kézből kárót játszott, s kétszer veszített, ezzel szemben Kohlschmidt madarász hármas nélkül kétszer durchmarsot nyert, különben kedvetlenül, sőt úgy látszott, hogy dühíti a nyeres, ritkán láttam ilyen komor nyerőt, mint Kohlschmidt, aki az örökös miatti elkeseredésében veszteség után áhítozott, de csupán a szerencse jutott osztályrészül. Megint csapnivaló — mondotta, s nyerőlapját — treff négyessel — egyszerűen kiterítette. Hinnerk Timmsen minden trükkje ellenére, amely állítólag még álmában is sikerült neki, csak közepes játékosnak bizonyult. A játékok oly tökéletesen lekötötte a figyelmüket, hogy ha az ellenségről nem is, de én rólam megfélemedtek: egyikük sem zavart el onnan, s ezért nem figyelhettem meg, milyen hatása lett volna egy maréknyi gittnek és üvegcsérépnek, tetőmagasságból a hadállásra szórva.

Végül késő délután jöttek a repülőgépek, néhány Spitfire és Mustang, Flensburg vagy Schleswig irányából fordultak erre, hogy mélyrepülésben elvilanjanak fölöttünk, s az Északi-tenger fölött eltűnjenek. Még nem is látszottak, s Timmsen máris tüzet nyitott olasz zsákmánykarabélyából, szórótüzet, amint később önnön igazolására magyarázta. A fák csúcát csaknem sűrölva, gátfutókhöz hasonlóan közeledtek felénk a repülők, a bõmbõlõ motorzûgás egyre kihívóbb lett, egyre keményebb és határozottabb, aztán átlendültek az iskolánkon, lejjebb ereszkedtek, bele kellett volna gabalyodniuk Holmsenwarfan a széltõl megvetemedett sövénybe, s mégsem gabalyodtak bele, mert kissé felemelkedtek, de most, most mind közösen leszállásra készültek, árnyékuk egyre hosszabb és

lassúbb lett, biztosan leszállásra készülnek, s hirtelen mégis lemondtak róla — bizonyára azért, mert a hadállásban levõ összes férfiak tüzelni kezdtek, Kohlschmidt is, Kohlschmidt madarász különösképpen. Töltöttek és lóttek anélkül, hogy a száguldó repülõket hosszasan célba vehették volna.

A festõ is? Max Ludwig Nansen festõ is tüzelt, olykor a repülõgépekre, olykor azonban, mivel túl korán húzta meg a ravaszt, a malomtõra, ahol néhány vékony szõkõkõt emelkedett a magasba, a nádövezetbõl rémült szárnycsapokkal vadkacák szálltak fel, és merev, kinyújtott nyakkal elhúztak a hadállás fölött. A repülõk viszonzották a tüzet, feltehetően kioldották már bombáikat, kiürültek löszertáiraik, vagy talán, de ezt nem akarom állítani, észre sem vették tüzelésünket, bár Timmsen kész volt megesküdni arra, hogy egy gépet többször „határozottan“ eltalált, amint mondotta. A gát, vajon a gátra akarnak zuhanni gépeikkel és az Északi-tenger felé megnyitni? Nem, közvetlenül fölõtte zúgtak el, a tengerhez értek, sötét vonalakként, amelyek a látóhatár felé suhantak, pontokká húzódtak össze, eltűntek. A népi ellenállás biztosíthatta fegyvereit.

Miközben egymás után beszélni kezdtek arról, amit éppen átéltek, összegyűjtöttem az üres töltényhüvelyeket, megszámláltam õket, és csodálkoztam, hogy olyan sok van belõjük — én kevesebb lövést halottam. A népi ellenállók egyben meg egyeztek: összpontosítani kellett volna a tüzet, csak egy repülõgépet egyszerre, célmeghatározással, ezt majd a következõ alkalommal — s e könnyen elért egyetértés és néhány perc után, mialatt valamennyien õrt álltak, a figyelem újra szétszóródott, összeszedték a kártyát, megtisztogatták, kiegyenesítették a lapokat, s amikor Timmsen így szólt: én voltam híváson, s ez alkalommal kinyírtalak volna benneteket, azonnal szaván akarták fogni, mert lekucorodtak a gödör keményre taposott aljára, és emeltek. Te szívesebben állsz? —, kérdezte apám, s a festõ egy kézmozdulattal: maradjatok csak ülvé. A festõ mellé heveredtem, a gyeptéglával fedett töltésre, de nem merem megszólítani, csak követtem tekintetét a táj fölött, amelyet oly sokszor megfestett: a mélyzöldet, a majorok izzó vörösét; közösen ellenõriztük az õsvényeket és a vadon nõvõ gyümölcsfákkal szegélyezett mûutat, egyszerre fedeztünk fel egy lovast a távolban — a festõ bólintott, amikor oda mutattam —, s nem kerülte el figyelmünket az a szerék sem, amely alacsony porfelhõt kavarva a sõll-

ringi birtok felé vezető úton végiggördült. Követtem a tekintetét, ahogyan tudtam, testünk azonos ütemben fordult, néha ő is olyasmire hívta fel a figyelmemet, amit én ugyanabban a pillanatban fedeztem fel, ilyenkor bólintottam. De Hilkét én vettem először észre; a „Wattblick“ felől jött, a gátkoronán ment végig hazafelé, s az üres kannát néha megforgatta karja körül. Bleekenwarfban semmi sem mozdult, Hoimsenwarfban az öreg Holmsen kitarotán dróttekerceket, bizonyára szögesdróttekerceket hordott ki a fészerből az udvarra, valószínűleg azért, hogy bekerítse önmagát saját udvarán, és a vén Holmsennétől biztonságban legyen. A festő csak ritkán emelte szeméhez a rendőrös távcsövét.

Vártunk, alkonyatig vártunk, s még mindig nem mutatkozott semmi. A nap lebukott a gát mögött, úgy, ahogy a festő tanította kemény, fényes papíron: a vörös, sárga és kénes fény csíkjaiban súlylyedt vagy csöpögött belé az Északi-tengerbe, a hullámtaréjok sötétén tornyosultak, okker- és cinóber-tónusok terjedtek szét az ég többi részén, nem éles körvonalakban, hanem elmosódva, sőt kissé ügyetlenül, de ő így akarta: az ügyesség, mondotta egyszer, nem érdekelt engem. Tehát hosszantartó, ügyetlen, néha kissé a hősiség látszatát keltő naplemente, először még körvonalazhatóan, aztán nedves folt nedvesen, ez kifogástalan stílusban ismétlődött meg a hadállás mögött.

A kártyajátékban most megoszlottak az esélyek, a befejezett partikat gyorsan tárgyalták meg. Hinnerk Timmsen időnként azt kérdezte, lehet-e már látni a „figurát“, ezen Johannát, hajdani feleségét értette, akinek a „Wattblick“ irányából kellett volna étellel és itallal ide érkeznie; majd idejében jelezzük, a festő meg én. A köd, amely ilyen napokon már alkonyodáskor leszáll, váratott magára, de az állatok, mint ebben az időben rendszeresen, bogni kezdtek; először egy sötét, kérdező tehénbögés érkezett a távolból, a láthatár alá rejtőzött állat felől, és túloldalt, állásunk aljában, a fekete-fehér foltos állatok a megfelelő irányba fordították a fejüket, szőrös fülükkel játszadoztak, de még nem válaszoltak; amikor a távoli bögés megismétlődött, csak akkor hajlott meg az egyik állat, és fejét nehezen feltartva fehéres lehelettel visszabögött, erre azonban nem kapott közvetlen választ, de egyik társa hörgő hangon beleszólt, amit Riepen irányában egy másik nem bírt ki szólanul, az a dörmögő basszus, amelyet a távoli

társ bizonyára hívott, mert most sürgető választ küldött, ám mielőtt a dörmögő basszus visszafelelhetett volna, az állatunk lévő állat közbebögött.

Nem törődtek különösebben az állatok hangjával, amikor esténként hívásuk látóhatártól látóhatárig áradt; ezen az estén is hallgattam őket, s nem vettem észre, hogy az alkonyi fényben a festő elhatározott, előkészített valamit. Egyszerre kievickélt a gödörből, leporolta a ruháját, visszafordult a többiek felé, és azt mondta: nemsokára ti sem láttok már — tehát majd holnap. Aztán elindult az út felé. Apám lecsapta a kártyát, felkiáltott: állj meg, Max, egy pillanatra. A festő továbbment. A rendőrös Hinnerk Timmsen segítségével kimászott a földlyukból. Sapkáját fogva szaladt ferde irányban a tó felé, hogy elvágja a festő útját. A festő lassan haladt, ezért erre nem is volt szükség. Utolérte, kezét a vállára tette, s így szólt: mi történt veled? Itt nem lehet egyszerűen eltűnni. — Alkonyodik, mondta a festő, ilyenkor az ember otthon szeretne lenni.

Apám egészen közel lépett hozzá, túrte lebecsülő pillantását és mindent, s lassan azt mondta: talán elfelejtetted, hogy karszalagot viselsz; vagy nem tudod, hogy ezt mit jelent? A festő szólanul lefejtette a karszalagot, odanyújtotta a rendőrösnek, aki azonban nem vette át, végül ideadta nekem: őrizd meg holnapig. — Vedd vissza a karszalagot, parancsolta apám: őrséget az ember nem akkor áll, amikor akar, s nem akkor megy haza, amikor akar.

Tovább játszhattok, mondta a festő, semmi kifogásom ellene, ha továbbra is játszotok, de a szavaiban bujkáló óvatos megvetés nem érte el a várt hatást, apám ugyanis olyan izgatott volt, hogy meg sem hallotta, s ha hallotta is, akkor ebben a pillanatban talán hiányzott belőle az a képesség, hogy felfogja és nyugtázza, ami azzal magyarázható, hogy csupán megpróbálta azt itt bekövetkezett eseményt az érvényben levő előírások szerint rendezni, mert ilyen helyzet esetére is volt előírás, ezt ő persze ismerte, és ebben a pillanatban erre gondolt. Szó szerint ezt mondotta: ezennel másodszorra felszólítottak, s ezzel a felszólítással eleget mondott. Timmsen és Kohlschmidt, akik mindezt az állásból figyelték, észrevették, hogy itt kiéleződött a helyzet, tanúk akartak lenni, előbújtak, és rögtön kárpóolták őket apám szavai: mindenkinek ott kell állnia, ahol a helye van. — Eppen, mondta a festő, ahol a helye: az én helyem most otthon van, s ezzel úgy akart távozni, mint aki előadta indo-

kait. A rugbúli rendőrörnek más volt a véleménye: a rövid szíjat megrántva kinyitotta pisztolytáskáját, kivette szolgálati pisztolyát, Max Ludwig Nansenre irányította — körülbelül köldökmagasságban —, s lemondott felszólítása megismétléséről. Ott állt. Alkonyodott. Köröskörül semmi sem látszott. Milyen nyugodt kézzel tartotta nagy kaliberű, alig használt szolgálati pisztolyát! Kétszer vette hasznát szolgálat közben: amikor a veszett róka a borjába mélyesztette fogait, és később, amikor Holmsen tenyészbikája megzavarta a glüserupi állomás menetrendjét.

Kohlschmidt hirtelen megszólalt: légy észnél, de nem volt világos, kinek szólt. Milyen sokáig bírták ezt a szembenállást, hallgatva, nem is túlságosan éberem, vagy azt kutatva, meddig lehet még a hűrt feszíteni, hanem inkább készenlétben állva, úgy, mintha előre tudták volna a dolgok alakulását, talán mert már többször álltak így egymással szemben. A szolgálati pisztoly, az előírásnak megfelelően, mindig csak ezt a mondatot ismételte: ezennel utoljára szólítalak fel. Kinyújtott kézzel odatarottam a festőnek a karszalagot, de rá sem nézett, nem szabadult apámtól, s most végül reagált a teste, feszült nyugalma feloldódott, és enyhén előrehajolt, a fegyverből származó nyomás hatására. Ahogyan én ismertem őket, nem kételkedtem abban, hogy a festő el fog menni, amint elhatározta, s éppúgy abban sem kételkedtem, hogy apám akkor löni fog, hiszen mindketten glüserupiak voltak. A festő így is tett. Azt mondotta: el fogok menni, Jens. Engem senki sem fog visszatartani, te sem. A rugbúli rendőrör hallgatott, ezért folytatta: semmi, még a vég sem változtat meg titeket. Arra kell várni, amíg kihaltok. Apám nem felelt, egyelőre csak parancsa teljesítését követelte, minden másra később vissza lehetett térni. Kiadta a parancsot, várta a teljesítést.

Ha te méész, Max, szólalt meg ekkor Kohlschmidt, akkor én is veled megyek. Begombolta a zakóját. Jó, mondta a festő, menjünk együtt. — Be kell látnod, Jens, szólít Kohlschmidt apámhoz, senkinek sem használunk azzal, ha itt rostokolunk egész éjjel. Mintha fel tudnánk valamit tartani! Hisz badarság az egész.

A rugbúli rendőröröt látszólag nem érdekelte, hogy egy második ember is az állás elhagyására készül, ő csak a festőt tartotta szemmel, csak vele akarta összemérni erejét. Hagyd, Jens, mondta Kohlschmidt, ne bolondozz, tedd el azt a vacakot; ezeknél a szavaknál a rendőrör vállára akart csapni, de hirtelen meg-

ijedt, abbahagyta kísérletét, és kinyújtott karját észrevehető lassúsággal húzta vissza. Apám ajka megmozdult, egy mondatot készített elő, s aztán Kohlschmidt-hez fordult: szökevények — talán nem tudjátok, mi vár a szökevényekre. — Csak lassan, mondta a madarász, megkerülte apámat, szorosan a festő mellé állt, egy frontot alkotott vele, a megtagadás vagy legalábbis a lemondás frontját, aztán nagyon higgadtan így szólt: nagy szavak, Jens, kinyilhatna a szemed. Mi most indulunk, s holnap reggel újra itt vagyunk. — Ha mindenki takarodót fúj, mondta Hinnerk Timmsen, akkor én is lelépek, hiszen éjjel nincs semmi értelme, meghozzá egyedül. A háttérből odalépett a csoporthoz, amely a festőből és a madarászból állt, és ezzel is megmutatta, hogy döntött — de segítségük és összhangban álló kijelentéseik ellenére egyikük sem merte megtenni az első lépést, talán nem is azért, mert féltek a szolgálati pisztolyt még mindig azonos magasságban tartó nyugodt kéztől, hanem inkább arra várva, hogy sikerül majd a rendőröröt közösen a maguk oldalára állítani, s vele együtt elhagyni a hadállást.

Apám magabiztosan figyelte a festőt, aki szólhatott volna valamit, de valószínűleg nem akart többet mondani, akkor sem, amikor Timmsen hátulról nőgatva meglökte — feltehetően azért, mert elsőként fedezte fel, hogy apám abban a pillanatban feladta álláspontját, amikor a többiek is elhatározták, hogy hazatérnek. A festő egyszerűen magára hagyta őt. Kifejezéstelen arccal várt, s ezzel a többieket is arra kényszerítette, hogy várjanak; az egyik párt nemsokára ott-hagyja a másikat.

A népi ellenállást, persze, egy ideig még együtt tarthatom az alkonyatban, a szárnyatlan malom előtt. Aki visszaemlékezik, annak — akár a kereskedőnek súlyméréskor — veszteséggel kell számolnia, én pedig számolok ezzel, ezért azt akarom, hogy apám feladja a szembenállást a festővel, egyszer röviden és idegenül végigmérje az egész csoportot, aztán egyenlő léptekkel kivonja magát ebből a bűvkörből, s eloldalogjon az emberek mellett a dombra, fel a hadálláshoz, arra a helyre, amelyre őt — saját véleménye szerint — állították.

Akkor nem tehettem mást, mint hogy kövessem apámat, ő szóltanul lesegített a földlyukba, odahúzott egy ládát, én felálltam a ládára, s egy fegyvert találtam magam előtt, de nem nyultam hozzá. Együtt figyeltük az embereket, akik még mindig nem indultak el, szoros körben

álltak és sugdolóztak, lehet, hogy ismét más-más véleményen voltak. Aztán mégis elindultak, néha csak a lépteik hallatszottak, együtt mentek a zsilipig, bár csak Kohlschmidt madarásznak kellett ott elhaladnia, és újra nem tudtak elválni. Nem, nem volt könnyű elválni egymástól, s miután a csoport végleg feloszlott, és különböző irányban eltávoztak — most már számunkra láthatatlanul —, arra számítottam, hogy egyikük, például Hinnerk Timmsen, megint feltűnik a hadállásban, s a fegyvere mögé áll, mintha semmi sem történt volna, de egyikük sem tért vissza.

Tehát egyedül maradtam az állásban a rugbúli rendőrrel, aki tenyere óvó tölcserében meggyújtotta a pipáját, s aztán száraz, magabiztos módján végigkémlelte az utakat és a réteket, a sötétedő tájon ellenséget kutatót, akinek most már a kód is segítségére volt. Az állatok elhallgattak. Lefeküdtek. A malomtól mögött hosszúrkás rakásoknak látszottak.

A kód lapos, különvált rétegekben gyülekezett, ezek összenőttek, felemelkedtek, szétterjedtek, s a domboldalokon elhelyezkedő majorokat hullámaikra vették, mint ahogy a visszatérő dagály a tenger fenekén veszteglő csónakokat a háttára emeli. Távolról, de csak elszigetelten, inkább robbantásra, mint tüzelésre emlékeztető hanghullámok csaptak át fölötünk.

Menj haza, szólalt meg apám. És te? kérdeztem. Menj aludni, mondotta. Hitetlenül néztem rá, de szavaiban benne volt a véleménye, fejével Rugbúll irányába intett. Én kimásztam, s egyedül hagytam az állásban. És te? — kérdeztem még egyszer. — Egy kifejezést keresek, mondotta. — Kifejezést? — A nyomorra. A nyomorra és mindenre egy nevet keresek, igen. — És a vacsora? kérdeztem, mire lekiacsiyónlón intett a kezével, aztán meggondolta, vállat vont, és ennyit mondott: ha marad az ecetes heringből, félretehettek belőle. Nekem itt még dolgom van.

Elmenni, bekanyarodni, titokban visszaterni, mint már egyszer: nem volt kedvem hozzá, tekintetétől követve hazafelé indultam, vissza sem néztem, s már az udvaron hallottam a telefon szaggatott csengetéseit — szünet nélkül szolt —, vajon miért nem emelik fel a kagylót? A konyhában égett a villany, nemrég még itt vacsoráztak, Hilke meg anyám, most csend volt a hálósobában. De hiszen hallaniuk kellett a telefont, rendben van, nincsenek itthon, akkor hát nincsenek. Hilke, talán ágyon ülő anyja vörös-

szőke haját fésüli, majd fénylő kontyba fogja, préseli — gondoltam. Vagy egy pohár vízben, a pohárral az óramutató irányában körözve, nyugtatóport old fel. Vagy pedig masszírozza az anyját, erős, hozzáértő ujjával. Apám irodájába kíséret nélkül nem léphettem, ezért nem érdekel a telefon. Vagyis én sem voltam otthon. Az éléskamrában ott állt a tál az ecetes heringgel, a konyhaasztalhoz vittem. Megettem egyet a hagymakarikák és szegfűbors alatt úszkáló, hamusárga heringekből, egy másiknak megettem a ráncolódó bőrét, s a két megmaradt halat letakartam egy újsággal, amelyről egy Dönitz nevű férfi nézett rám sürgető és üres pillantással. Egy cédulára ráírtam: Nem megenni, felkiáltójelet tettem utána, és nehezként villát helyeztem a papírra. Kenyér? Kenyeret maga is vághat. A szálkát kivittem, a sötét udvarra hajtottam, aztán felmentem, hasztalanul hallgatóztam a hálósoba ajtajánál, mielőtt a szobámba vonultam, s az első-tétítőt rollót le sem eresztettem, hanem ruhástól heveredtem az ágyra, és vártam, hogy visszaérkezze.

Emlékszem, a sötétséget bámultam, fültem, és Hilke egyszerre csak zongorázni kezdett, sohasem tanulta, s mégis finom ujjal játszott egy zongorán, amely a szababban állt, a zsilip mellett, sirályok röpültek el fölöttük, miközben zongorázott, mintha nagyon kicsi, kis és nagyobb jégcsapok váltak volna le egy ereszről, lehullottak, üvegfelületre pattantak és széttörtek, széttörés közben pedig látszott, hogy színesek voltak, mindenekelőtt vörösek és sárgák, aztán árny hullott Hilkére, repülőgép árnyéka, egy motorok nélkül közeledő, szürke, eléggé nagy repülőgépe, amely apám hadállása mellett próbált leszállni, ez sikerült is többszöri körözés után, miközben csak jéghideg fuvallat érződött, könnyedén leereszkedett, s ekkor az ovális ajtó máris kicsapódott, férfiak és nők ugráltak ki, valamennyien ismerősök, legelől Andersen kapitány, aztán az öreg Holmsen meg Plönnes tanító, meg Bultjohann meg Hilde Isebüttel, ugrásaikat Hilke hangsúlyozta a zongorán, amely a zsilipnél tóduló vízben tükröződött, s az ő játéka volt, amely mindannyiukat felszólította, fogják meg egymás kezét, és kerítsék be tánclepésben apám hadállását, egyre szorosabbá, egyre fojtóbbá vált a gyűrű, a ruhák lengtek, de nem a szélről, végül odaértek hozzá, föléje, megkötözték, kiemelték a földlyukból, és mimelt tánclepésekkel felvitték a zöld dombon a malomhoz, amelynek most szárnya volt, piszkos vászonnal beborított szárnya, mely remegett a tü-

relmetlenségtől, ehhez bilincseltek hozzá, és ütemesen tapsoltak, amikor a szárny lassan forogni kezdett, s apámat egy rándítással fölemelte a földről, úgy, hogy a lábfeje hegyesen lecsüngött, de aztán egyre gyorsult a forgás, zúgás hallatszott, a lendítőerő láthatóvá vált, felemelkedés közben a test vízszintes helyzetbe került, a szárny arnyékai átsuhantak arconkon, a tóban is követte a mozgást egy arnyékmalom addig, amíg vékony füstcsík emelkedett fel a hagymafedélből, igen, a malom füstölgött, és égés szaga terjengett a levegőben.

Ekkor felugrottam, s az ablakhoz rohantam, amely előtt vékony füstoszlop emelkedett a magasba. Lenn az udvaron, a korareggeli napsütésben, apám egy tűzrakás előtt állt. A tüzet lassan különböző irattartókból kiszedett okmányokkal táplálta, ügyelt arra, hogy a felcsapó lángok szele ne hordjon szét egyetlen megszenesedett lapot sem. Mindent visszazahozott, s csak annyit rakott a tűzre, amennyit a lángok meg tudtak emészteni, ha pedig túl magasra csaptak, lapozgatva, olvasva várakozott.

Álltam és néztem őt, amíg felfedezett, s mivel nem fenyegetett meg, s nem is szólított, lementem hozzá az udvarra, és kéretlenül segítettem visszahozni azokat a lapokat, amelyeket a tűz feláramló szele elragadott. Érezte, hogy szüntelenül figyelem oldalról, de sokáig elviselte, csak hosszú idő múlva kérdezte: mi van? Nem ismersz? Nem mondtam neki semmit a malomról meg a repülőgépről, amely Hilke zongorázása közben szállt le, csak azt kérdeztem: mikor megyünk vissza? — Vége, mondotta, mindennek vége, különálló lapokat tépegetett ki egy irattartóból, összegyúrte őket, mielőtt a tűzbe kerültek volna. Arca szürke volt, borostás, a sapka ferdén állt a fején, cipőjén még rajta volt a hadálás nedves földje. Lógó váll. Merev mozdulatok. Rekedt hang. Ha ilyen embert látunk, rögtön arra gondolunk: ez megadta magát, ez már nem lát kiutat a maga számára. És félünk megszólítani, ugyanis tudjuk a legfontosabbat. Hagyjuk ülni egy odagörgetett fatökén, és a tarkóját figyeljük.

Teljesen rám bízta a tűz felügyeletét, ő a sebhelyes tőkén ülve csupán táplálta régi, bizonyára értéktelen iratokkal, időnként egy-egy sort elolvasott, közömbösen, mintha számára soha nem lett volna értéke, s miután az első halmokat a lángokba dobta, bement az irodájába, és újabb papírt hozott, bizony, sok minden összefűl az élet folyamán, mert ő, aki semmitől sem tudott megválni, min-

dent összegyűjtött és elrendezett és megörzött mint megannyi bizonylatát életének, amelyről egyszer majd számot kell adnia.

Elégedett volt velem, azzal a móddal, ahogyan a tüzet őríztem, életben tartottam. Amikor utoljára ment be a házba, két irattartón kívül könyveket is hozott és fogalmazványokat és egy kis csomagot, amely olajpapírba volt burkolva s lazán átkötte. Tehát ez is, a láthatatlan festmények. Még ezt is? kérdeztem, erre ő hangtalanul: mindent. Mindennek el kell tűnnie, s kezdte széttépní a fogalmazványokat. Ekkor Hilke jelent meg a lépcsőn, a ház elé lépett, és teát inni hívott minket, vagyis így szólt: a tea nem lesz melegebb, ha nem jöttök, s később még egyszer jött, közelebb hozzánk, a tűzhöz, ahol kedvetlenül megismételte felszólítását, s mindvégig nem a tüzet bámulta, hanem engem, aztán hirtelen hozzám szólt: egészen megöregedett az arcod, Sigi, olyan vagy, mintha huszonnyolc éves volnál, körülbelül. A nővérem néha úgy beszél egy-egy emberrel, mint valami lórról. Így feleltem: lépj le, s amikor a tűz szeléről egy félíg megszenesedett papírt felemelt, és olvasni próbálta, elvettem tőle, s a tűzbe dobtam. Tűnj el, és jätsszál tovább, mondtam. Jätsszani, kérdezte értetlenül, mivel jätsszam? A zongorán, mondtam, erre ő a töprengő rendőrörshöz: elment az esze ennek a vénülő arcúnak. Rájöttem már, hogy sértés nélkül nem szabadulhatok meg tőle, csak azon gondolkodtam, milyen sértéshez folyamodjam, ekkor Hilke felkiáltott: odanézzetek! Ott!

Megfordultunk, s a téglásút felé néztünk, ott állott egy zöld, egy olajzöld felderítő páncélkocsi. Ott állt. Ott volt. Búgó motorral, leeresztett ágyúcsővel, s a felső nyíláson egy katona feje bukkan ki, fekete svájcsapkat viselt. A páncélkocsi szögletes, ferdén csapott orra lassan elhaladt a „Rugbüllí rendőr-őr” tábla mellett, felénk fordult, súrolta az oszlopot, de nem döntötte ki, szorosan a régi szekér mellett elmanőverezett, s a tűz irányába tartott.

Apám felemelkedett a tőkéről. Önkéntelenül megigazította az egyenruháját. A felderítő páncélkocsival feszesen nézett szembe, nem szorongva, hanem csakis feszesen állva. Amikor a páncélkocsi közvetlenül a tűz előtt megállt, apám sutogva szólt hozzám, úgy, hogy éppen csak megértettem: el innen azzal a holmival, égesd el te. De hogyan?

Egy irattartót lábbal az olajpapírba burkolt csomag mellé rugdostam, lassan, centiméterről centiméterre, halkan meg-

csikordult, keskeny sávnyomot hagyott maga után a homokban, mintha egy állat vonszolta volna ott a testét, talán egy teknősbéka. A nyílásból egy váll emelkedett ki, aztán egy kar, a katona oda-intette apámat, kérdezett tőle valamit, mire apám rövid bólintással válaszolt. Az irattartó most a csomaghoz ért, mindkettőt abban a pillanatban kaptam föl, amikor a katona teljesen kikászálódott a nyíláson, a földre ugrott, s én hátrafelé haladva elindultam a fészkerhez, ahol a kis csomagot leejtettem, egyszerűen a földre ejtettem, miközben az irattartót még a kezemben fogtam, s most ismét előrementem a tűz irányába, lassan megkerültem a tüzet, apám felé tartottam, aki a katonával beszélt.

A katonának vörösés göndör haja volt, és két vörös csillag a vállapján, ha ez mond valamit, fakult vázszonszíján fakult pisztolytáskát hordott, benne egy olyan kaliberű fegyverrel, amelyet apám is használ. El akarta taposni a tüzet? Le akarta foglalni a még olvasható iratokat, és biztos helyen kiértékelni őket? Ilyen fontos volt a rugbüllí rendőrőrs?

Az angol katona nem törődött a tűzzel. Nem érdekelték őt sem az ép, sem a félig megszenesedett iratok. Egy cédulára pillantott, amelyet a mellzsebéből húzott elő, és akadózva, de a mi nyelvünkön, azt kérdezte apámtól, hogy ő-e Jepsen rendőrtörzsmester. Apám bólintott. Ez itt Rugbüllí? Apám bólintott. Ha így van, mondotta az angol katona, akkor Jepsen rugbüllí rendőrtörzsmestert le kell tartóztatnia. Ezennel. Összehajtogatta a cédulát, és visszatette a zsebébe. A felderítő páncélkocsi felé intett, nem a páncélkocsinak, hanem a kémlelőnyílás mögötti világos, ragyogó szem felé, amely ránk szegezte tekintetét, aztan jelezte apámnak, hogy szálljon fel.

A rendőrőrs habozott. Néhány dolgot, mondotta, talán meg van engedve, hogy néhány dolgot magammal vigyek. A katona nem tudta, megengedheti-e neki, először megbizonyosodott, miután beszólt a kémlelőnyíláson, a világos szem beleegyezését adta, erre a katona apámhoz fordult, s a házra mutatott. Apám előrement, a katona meg én követtük.

Ez a félelem, ez a szüntelen feszültség, amikor beléptünk a házba: akkor úgy gondoltam, bármi megtörténhet, csak ez nem: hogy a menekülés minden kísérlete nélkül, ellenszegülés nélkül, szó nélkül összecsomagolja a holmiját, és felszáll és elmegy, ahogy megkövetelik tőle. A konyhába mentünk, a reggeli ott állt az asztalon, a teáskanna leülésre hívott föl.

A rendőrőrs összeszedte a vízfolyónál az ablakpárkányról borotvakészletét. Átmentünk az üres polcú irodába, az íróasztal fiókjai ki voltak húzva, mintha kihányták volna tartalmukat.

A rendőrőrs felemelte irattáskáját, kiürített egy rekeszt, amelyben nem tartott semmit, csak a táska második kulcsát, és beletette a borotvakészletet. Egy más után felmentünk a hálószoza elé, többször kopogtattunk, míg végre anyám fürdőköpenyben kibontott hajjal megjelent az ajtónyílásban, és két pár zoknit, egy törülközőt és egy inget nyújtott ki, szó nélkül, mert sem a katonát, sem engem nem látott meg. Beléptünk a szobámba, apám elől ment, s én azon tűnődtem, vajon innen mit akar elvinni, de csupán egyszer megkerülte az asztalt, rábökött a tengeri térképre, rákoppintott az ágyállványra, és elsőként újra kiment, le a konyha felé. A katona néhány lépésnyire követte apámat, újját fakult vázszonszíjába akasztotta, s egyáltalán nem keltette a türelmetlen ember benyomását. Nézte, amint apám teát öntött magának, és lóbaló kézműmodulat után, amely elnézést kért, a teát iddogálta a vastag cserépcsuporból, miközben, a csupor fölött, ő a katonát figyelte lebecsülő tekintettel, rejtett ellenszenvvel. Amíg apám a teát itta, én tartottam az irattáskát. Milyen kitartással, milyen komótosan tudott szűrészölgetni! S képes volt másodsorú is megtölteni a csuprot, bár a katona lábát egy székre tette, s billegetni kezdte.

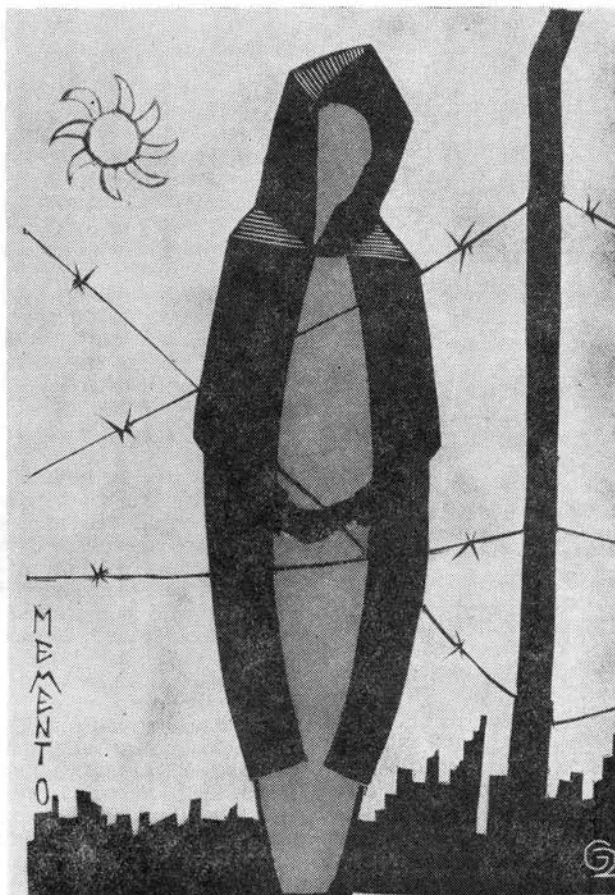
Apám, miután megitta a második csupor teát, elvette tőlem az irattáskát, és kezét nyújtott. Hilkét kihívta az éléskamrából, vele is kezét fogott. Aztán kilépett az előszobába, fölfelé hallgatózott, akart is, nem is, édessavanyú mosollyal a katonára nézett, aki nem viszonozta a mosolyt, végül felszólt: szervuszatok, és kihúzta magát: készenlétben állt. Kikísértük, s fenn maradtunk a kölépcsőn, a két lábra állt patkánnyal bemázolt, olajzöld felderítő páncélkocsi tornyával azonos magasságban. Nemsokára visszatérek, kiáltotta apám. Nemsokára. Hilke halkan sirdogált, tudtam ezt anélkül, hogy odanéztém volna, mert sirásának olyan hangja volt, mint más embereknél a csuklásnak. Most odaértek a páncélkocsi elé, a katona átvette apámtól az irattáskát, s hüvelykujjával fölfelé mutatott, amikor két csupasz, szeplővel borított kar oldalra, a ház falához taszított bennünket — Hilkét és engem.

Jött. Anyám haladt át közöttünk leeresztett hajjal, barna, rövidujjú ruhájában, lábával tapogatózva lépett, puha, de

erős teste kiegyenesedett, fejét hátravetette, járása kevély, haragos királynőre emlékeztetett — melyikre is? —, mindenestre elérte a megjelenésével, hogy a katona meglökte apámat, és mondott neki valamit. A tűz majdnem teljesen leégett. Anyám megállt a tűz előtt, s hagyta, hogy apám odamenjen, közelebb, még közelebb, egészen közel. Kitérta karját, úgy, ahogy az ember egy kifogott hal nagyságát mutatja. Átölelte apámat. Sietve és ügyetlenül magához szorította. Aztán saját ruhája zsebébe nyúlt, s valamit odanyújtott neki, egy kis csillogó

tárgyat, azt hiszem, egy zsebkést, apám elvette a kést, röviden intett, mintha egy jelzésre válaszolna. Kész? kérdezte a katona. A rugbúli rendőrös felkapaszkodott a felderítő páncélkocsira, egyre csak minket nézett, miközben megkerülték a tüzet, s amikor az olajzöld tömeg szorosán mellettünk elhaladt, apám felpattant, és tüntetően kihúzta derekát — amivel még a búcsúnál is értésemre adta, hogy egyenesen kell állnom.

Ritoók János fordítása

Gedeon Zoltán grafikája